

ที่มา: อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์, 2526, p. 5

การสืบทอดดนตรีไทยของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์

Transmission of Thai Music by Prof. Dr. Udhis Narkswasdi

พริ้นท์ กาญจนโหดทัต¹

Perapan Kanjanahotitouch

E-mail: Billy00222@hotmail.com

คำคม พรประสิทธิ์²

Kumkom Pornprasit

Received: May 9, 2020

Revised: July 14, 2020

Accepted: July 16, 2020

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Graduate student, Thai Music Section, Department of Music, Faculty of Fine and Applied
Art, Chulalongkorn University

² รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาดุริยางคศิลป์ หัวหน้าศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางวัฒนธรรมดนตรีไทย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Associate Professor, Dr., Thai Music Section, Department of Music, Faculty of Fine and
Applied Art, Chulalongkorn University

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการสืบทอดดนตรีไทยของ ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติชีวิตและการสืบทอดดนตรีไทยผ่านสื่อโทรทัศน์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากเทปบันทึกการจำนวน 2 เทป และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ทายาท ลูกศิษย์ใกล้ชิดและผู้เคยชมรายการ 14 ท่าน ผลวิจัยพบว่าท่านเกิดปี พ.ศ. 2466 ณ บ้านของท่านที่จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรคนที่ 2 ในพี่น้อง 9 คน เริ่มเรียนดนตรีไทยครั้งแรกกับบิดา ต่อมาเรียน ซอสามสายกับพระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) จนสามารถสืบทอดซอสามสายออกอากาศ สถานีวิทยุได้ ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2499 มอบตัวเป็นศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ศึกษาทั้งทฤษฎีและปฏิบัติจนสามารถบรรเลงเพลงเดี่ยวชั้นสูง โดยเฉพาะซอสามสาย ซอด้วง ซออู้และซอด้วง อีกทั้งยังรับมอบ้องการให้ครูสามารถ ทำพิธีไหว้ครูดนตรีและนาฏศิลป์ได้ การสืบทอดดนตรีไทยผ่านสื่อโทรทัศน์พบว่า ท่านใช้กลวิธี 5 วิธีคือ ดำเนินรายการอย่างความสนุกสนาน การพูดโต้ตอบระหว่าง จัดรายการกับนักดนตรี การใช้มุขตลกสอดแทรกไปกับการบรรยาย การใช้มุขตลก พร้อมกับให้ความรู้ดนตรีไทย การใช้บทเพลงที่หลากหลายอารมณ์ทุกครั้งที่จะจบ นอกจากนั้นยังใช้ความรู้ ความสามารถ ไหวพริบปฏิภาณดำเนินรายการได้อย่างดีเยี่ยม ส่งผลให้มีผู้ชมติดตาม สามารถเผยแพร่องค์ความรู้ทางดนตรีไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การสืบทอดดนตรีไทย อุทิศ นาคสวัสดิ์

Abstract

This article is part of a research project entitled transmission of Thai music by Professor Dr. Udhis Narkswasdi. The purposes of this research were to study his biography and methods of conveying Thai music through a television programme by way of conducting qualitative methods: examining 2 recordings of the shows, interviewing 14 relatives, close students, and former audience of the programme. It was revealed that Professor Dr. Narkswasdi was born in 1923 at his residence in Samut

Songkhram Province. As the second child in a family of nine children, he first started Thai music lessons with his father taking saw sam sai lessons (three-stringed fiddle lessons) from Phraya Phamueesawin (Chitr Chittasewi) and later gave live performances on radio shows. In 1956, he devoted himself as a student to Luang Pradit Phairoh (Sorn Silapabanlang). From then on, he studied music theories and became an exceptional musician on saw sam sai (three-stringed fiddle), saw daung (high-pitched fiddle), saw u (low-pitched fiddle), and khloi (flute). He was conferred the right to officiate a pay homage to music and dance teachers' ceremony. Research findings also showed that his five methods in transmitting Thai music through television are as follows: 1) using entertaining contents, 2) having conversations with guest artists during the shows, 3) adding comedic jokes, together with giving knowledge about Thai music knowledge, 4) using various music genres for each show, and 5) using his own intellectual knowledge and ingenious attributes in hosting the television programme. These resulted in having numerous following viewers and making the program an effective platform of sharing Thai musical knowledge to a wider audience.

Keywords: transmission of Thai music, Udhis Narkswasdi

บทนำ

ศิลปวัฒนธรรมของไทยที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างสรรค์และคิดค้นไว้ถูกสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อดำรงภูมิปัญญาเอกลักษณ์ของไทยไว้ไม่ให้สูญหายไปจากสังคมไทย ตามที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ระบุว่า “สืบทอด” ไว้ว่า การรับช่วงปฏิบัติต่อ (Royal Institute Of Thailand, 2013, Online) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอังคณา แสงอนันต์ ว่าดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดว่ามีการสืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และยังแสดงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของดนตรีไทย ซึ่งถือว่าเป็นมรดกอันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย

ที่ถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน (Sanganan, 2004, p. 1) ดังนั้น การสืบทอดดนตรีไทยนั้น จะหมายถึง การรับช่วงต่อองค์ความรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติที่มีการสืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานโดยเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย

การสืบทอดงานดนตรีไทยผ่านสื่อโทรทัศน์ในยุคที่ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ เป็นผู้จัดทำรายการเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมไทย ได้จัดนำเสนอรายการที่ชื่อว่า “ดร.อุทิศ เนาะดนตรีไทย” ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง นอกจากนี้ยังมีการจัดรายการที่สถานีช่อง 7 (ขาว-ดำ) ชื่อรายการ “นาฏดุริยางค์วิวัฒน์” ซึ่งเป็นรายการเกี่ยวกับการแสดงทางนาฏศิลป์ ผลงานการจัดรายการของ ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ทำให้ท่านได้รับรางวัลรายการดีเด่นจากสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ในปี พ.ศ. 2515 และได้รับรางวัลตุ๊กตาทองคำมหาชน ประจำปี พ.ศ. 2523

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ประวัติของท่านโดยสังเขปคือ ท่านเป็นชาวสมุทรสงคราม เริ่มศึกษาดนตรีไทยจากบิดาของท่าน บิดาท่านเห็นแววในการเล่นดนตรีจึงถ่ายทอดวิชาดนตรีให้ทั้งจะเข้ ซอด้วง ซออู้ และขลุ่ย ต่อมาท่านไปได้เรียนซอสามสายกับพระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) โดยได้หัดซอสามสายจนสืได้เก่ง และได้สืออกทางสถานีวิทยุ 3 แห่ง คือ สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย สถานีวิทยุคลื่นสั้น (ส่งไปยังต่างประเทศ) และสถานีวิทยุทดลอง 1 ป.ณ. จนกระทั่งความสามารถด้านซอสามสายความทราบไปถึงครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ฟังและชื่นชมในฝีมือการสืซอสามสายของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ก็ได้พูดว่าการสืซอของดังกล่าวยังต้องมีการปรับแก้เหมือนมีเส้นผมบังภูเขา ความทราบถึงศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ จึงได้มอบตัวเป็นศิษย์ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ณ สำนักดนตรีบ้านบาตร ในช่วงปี พ.ศ. 2499 ช่วงที่เรียนกับท่านครูฯ ท่านได้เรียนรู้และจดบันทึกเกร็ดความรู้ต่าง ๆ ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติจนสามารถบรรเลงเดี่ยวเครื่องดนตรีได้หลายชนิดได้อย่างดีเยี่ยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งซอสามสาย ซอด้วง ซออู้ และขลุ่ย ต่อมาได้รับมอบเืองการไหว้ครูจากครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ให้เป็นผู้อานเืองการไหว้ครูดนตรีไทย สามารถทำพิธีไหว้ครูดนตรีและนาฏศิลป์ได้ ความตั้งใจในการเผยแพร่ดนตรีไทยเพื่อให้คนไทยได้ซึมซับและตระหนักถึงศิลปะและวัฒนธรรมไทย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล จันทราปัติย์ (บุตรเขย) เล่าว่า

ครั้งเมื่อศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้ไปเรียนกับ ครูหลวงประดิษฐไพเราะ ท่านจะเป็นผู้ที่ต่างจากคนอื่นอยู่ที่ว่า หากสนใจเพลงอะไรท่านจะไปถามท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ อย่างซักไซ้ เช่น ประวัติเพลงเป็นมาอย่างไร ลูกนี้เป็นอย่างไร จนท่านครูกล่าวว่า ทำไมจึงอยากรู้อะไรนักหนา ณ ขณะนั้นเอง ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้แสดงเจตนาต่อท่านครูว่า ขอท่านครูให้ผมเถิดเพราะผมจะเป็นคนที่ไปพลิกฟื้นคืนดนตรีไทย คืนสู่ประเทศไทยให้จงได้ เพราะในช่วงยุคมาลानาไทยจะสะท้อนความจริงที่ว่าห้ามเล่นดนตรีไทยทำให้สร้างความเจ็บปวดให้กับ ครูหลวงประดิษฐไพเราะมาก (Chandrapatya, Tape recording, February, 26, 2019)

นอกจากนี้ท่านได้นำองค์ความรู้ทางดนตรีไทยต่าง ๆ ที่ท่านได้รับมา นำมาถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์จากรุ่นสู่รุ่น การเผยแพร่ดนตรีไทยของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ไม่เพียงแต่ถ่ายทอดบทเพลงให้ลูกศิษย์เท่านั้น ท่านยังใช้วิธีการเผยแพร่ผ่าน สื่อวิทยุและโทรทัศน์เพื่อให้คนไทยได้รับชมและรับฟังกันอย่างแพร่หลายกว้างขวางมากขึ้น ดังที่ปรากฏในคำไว้อาลัยของคุณสันติ ภิรมย์ภักดี ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิง ศพศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ความว่า

ตลอดเวลาที่ ดร.อุทิศ ได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจและกำลัง ความคิดส่งเสริมดนตรีไทยทางวิทยุและทีวีนั้น ได้รับคำชมเชย ทางโทรศัพท์และจดหมายเป็นจำนวนมากสนับสนุนรายการนี้ พร้อมทั้งคำแนะนำต่าง ๆ ให้รายการนี้ดำรงต่อไป ให้รุ่นลูก ๆ หลาน ๆ ได้เข้าใจและรักศิลปะไทย ส่วนรุ่นผู้ใหญ่ก็ชอบใจที่ได้ระลึกความหลัง (Bhirombhakdi, 2526, p. 105)

ด้วยการถ่ายทอดผลงานดนตรีทำให้เกิดการสืบทอดบทเพลงผ่านสื่อโทรทัศน์ ที่สร้างคุณูปการต่อวงการดนตรีไทยของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ในช่วงระยะเวลาที่มีกระแสนิยมตะวันตกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองปรากฏผลสัมฤทธิ์และสร้างคุณค่าให้คงอยู่กับสังคมไทยอย่างกว้างขวาง บทความนี้จะเป็นการนำเสนอผลการวิจัยเรื่องวิธีการสืบทอดดนตรีไทยผ่านสื่อโทรทัศน์ของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ สะท้อนให้เห็นกระบวนการทางความคิดของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ เพื่อเป็น

ฐานข้อมูลทางวิชาการดนตรีไทยสืบไป โดยการดำเนินวิจัยได้รับการสนับสนุนและดูแลจากศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางวัฒนธรรมดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติชีวิตของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์
2. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอด การสืบทอดบทเพลงและผลงานด้านดนตรีไทยของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ผ่านสื่อรายการโทรทัศน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ โดยวิธีการสัมภาษณ์ทนายและลูกศิษย์ของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ รวมทั้งสิ้น 14 ท่านเช่น ศาสตราจารย์ ดร.อังศุมาลย์ จันทราปัติย์ (บุตรสาว) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล จันทราปัติย์ (บุตรชายและเป็นลูกศิษย์ของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์) นายประสพ สังข์ธรรม (ลูกศิษย์) เป็นต้น และได้สืบค้นข้อมูลจากหนังสือต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยรับชมรายการ ดร.อุทิศ เนาะดนตรีไทยจำนวนทั้งหมด 2 กลุ่ม ๆ ละ 3 คนเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการถอดรายละเอียดการจัดรายการจากรายการโทรทัศน์ที่ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ จัดรายการเองจำนวน 2 รายการ เกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นรายการที่ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ดำเนินรายการด้วยตนเองและเป็นรายการที่พบมีความสมบูรณ์ตั้งแต่ต้นจนจบรายการ ผู้วิจัยได้ทำการถอดเทปคำพูดและบทเพลงต่าง ๆ ที่อยู่ในรายการแล้วทำการวิเคราะห์ โดยใช้หลักทางดุริยางคศิลป์ไทย วิเคราะห์เนื้อหาทั้งการบรรยายและการบรรเลงได้แก่ หลักการผสมวง การประพันธ์เพลงไทย รวมถึงการตีความจากการบรรยายในรายการแสดงสด นำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เรื่องวิธีการถ่ายทอดและสืบทอดผ่านสื่อโทรทัศน์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำคำสัมภาษณ์ผู้ที่เคยรับชมรายการ ดร.อุทิศ เนาะดนตรีไทยจำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 3 คน ได้แก่ กลุ่มผู้ที่เป็นนักดนตรีไทยและกลุ่มประชาชนทั่วไป สัมภาษณ์ทนายและลูกศิษย์ของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ อีกจำนวน 8 ท่านด้วยกัน นำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

1. ชีวิตประวัติศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์

การศึกษาชีวประวัติของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ทายาท ลูกศิษย์ผู้ใกล้ชิดและผู้ที่เคยชมรายการผลการวิจัยเรื่องการสืบทอดดนตรีไทยของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ปรากฏรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์
ที่มา: สุรพล จันทราปัทย์, 26 กุมภาพันธ์ 2562

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์เกิดเมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2466 เวลา 23.25 น. ปีกุน ณ บ้านของท่านบริเวณริมน้ำแม่กลองย่านตลาดบางจาก ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรคนที่ 2 ของนายสังวาลย์ และนางเซย นาคสวัสดิ์ มีพี่น้องรวมกัน 9 คนได้แก่

1. นายอุทัย นาคสวัสดิ์
2. ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์
3. นางอุไร ยั่งยืนวัฒนา (สมรสกับนายสำรวม)
4. นางอุลิต บัวจีบ (สมรสกับนายสมหวัง)
5. พระอุดม (ถึงแก่กรรม)
6. นางนวลจันทร์ อิดริชต์ (สมรสกับนายชูเกียรติ)
7. นางนวลโย โปรงสูงเนิน (สมรสกับนายวิชัย)

8. นางนวลฉวี อัดถวิโรจน์ (สมรสกับนายพิษณุ)

9. เด็กหญิงต่อม นาคสวัสดิ์ (ถึงแก่กรรม)

(The funeral booklet of Professor Dr.Udhis Narkswasdi, 1983, p. 11)

ด้านการศึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ มีประวัติการศึกษา กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2475 ท่านจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนประชาบาลอำเภออัมพวา ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทเวศร์ วิทยาลัย ปี พ.ศ. 2486 สำเร็จการศึกษานุปริญญาเกษตรศาสตร์ จากนั้นในปี พ.ศ. 2495 ได้รับปริญญาธรรมศาสตรบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อจากนั้น ในปี พ.ศ. 2496 ได้ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิตเกียรตินิยม (ดี) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในปีเดียวกันนั้นเองทางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้เปิดปริญญาเศรษฐศาสตรสหกรณ์บัณฑิตขึ้นมาใหม่ ซึ่งท่านได้ทำการสอบเทียบและทำวิทยานิพนธ์จนได้รับปริญญาเศรษฐศาสตรสหกรณ์บัณฑิตในปี พ.ศ. 2496 เช่นกัน จากนั้นท่านสอบชิงทุนได้เลือกรับทุนไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ สหรัฐอเมริกา ได้รับปริญญา Ph.D. ทางเศรษฐศาสตรการเกษตรในปี พ.ศ. 2500

ด้านการทำงาน

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้เริ่มชีวิตการทำงานในปี พ.ศ. 2487 เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นตรี กรมสหกรณ์ จากนั้นได้ลาออกไปเพื่อไปศึกษาต่อ และกลับมาทำงานอีกครั้งในปี พ.ศ. 2489 หลังการศึกษาได้มาเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นตรี กรมสหกรณ์แล้ว ต่อมาโอนมารับราชการที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตำแหน่งประจำแผนกสำนักงานเลขาธิการ ต่อในปี พ.ศ. 2495 มารับ ตำแหน่งหัวหน้าแผนกสถิติและทะเบียนในปี พ.ศ. 2500 - 2503 ย้ายไปดำรงตำแหน่งอาจารย์คณะกสิกรรมและสัตวบาลในปี พ.ศ. 2507 รักษาการในตำแหน่งรองเลขาธิการสภากิจแห่งชาติ ฝ่ายสังคมศาสตร์และเป็นผู้เชี่ยวชาญ FAO ในตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงเกษตร ญ ประเทศมาเลเซีย (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ) ในปี พ.ศ. 2508 ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ

ในปี พ.ศ. 2511 รักษาการในตำแหน่งรองเลขาธิการสภาวิจัยแห่งชาติในปี พ.ศ. 2512 ดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมเยาวชนแห่งชาติในปี พ.ศ. 2515 - 2518 ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ และได้ลาออกจากราชการในปี พ.ศ. 2519 รวมเวลารับราชการ 36 ปี 3 เดือน

ด้านการศึกษาดนตรี

ครูดนตรีไทยคนแรกคือบิดาของท่านเอง บิดาเป็นครูสอนดนตรีไทยที่มีฝีมือคนหนึ่งในอัมพวา มีลูกศิษย์มากมายที่มาเรียนในตอนนั้น เครื่องดนตรีที่มีความสามารถที่สุดคือ “จะเข้” แต่ด้วยความที่บิดาของท่านเองเล็งเห็นว่าการให้ลูก ๆ เรียนวิชาสามัญให้ได้ดีเสียก่อน จึงไม่สนับสนุนให้ลูก ๆ เล่นดนตรี เรื่องนี้จึงเป็นที่ฝังใจให้ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์มาตั้งแต่เด็กว่าประสงค์จะเล่นดนตรีแต่ทำไม่คุณพ่อไม่สนับสนุน และท่านคิดเสมอว่าหากได้จับเครื่องเมื่อใดต้องเล่นได้ทันทีอย่างแน่นอน ท่านอาศัยวิธีครูพักลักจำเวลาที่มีลูกศิษย์มาต่อเพลงและเรียนรู้กลวิธีของเครื่องดนตรีต่าง ๆ ไว้ได้อย่างแม่นยำ วันหนึ่งในตอนนั้นช่วงอายุของท่านประมาณ 7-8 ปี พ่อและแม่ของท่านไม่อยู่บ้าน ท่านจึงได้หยิบจับเครื่องดนตรีและเล่นได้อย่างไพเราะตามแบบที่เคยได้ยินบิดาของท่านสอนลูกศิษย์มา เมื่อบิดาของท่านกลับมาพบเข้าและได้เห็นแว่เห็นความสามารถในการเล่นดนตรี จึงถ่ายทอดวิชาดนตรีให้ทั้งจะเข้ ซอด้วง ซออู้และขลุ่ย สำหรับการฝึกหัดซิมของท่านนั้น มีคนนำขิมมาขายให้ท่านหนึ่งตัว ทั้ง ๆ ที่ท่านยังเล่นไม่เป็น เมื่อท่านทดลองบรรเลงดูสักพักหนึ่งจึงพอที่จะเล่นและบรรเลงได้ วันหนึ่งท่านได้พบโน้ตเพลงไทยเล่มใหญ่ตกอยู่กลางถนน ท่านได้เก็บมาและนำมาศึกษาบทเพลงที่ท่านยังไม่ได้รับการถ่ายทอดจนสามารถบรรเลงได้เป็นจำนวนมาก และได้ฝึกตีซิมได้อย่างคล่องแคล่ว หมั่นหาความรู้การตีซิมจากในที่ต่าง ๆ แล้วมาต่อยอดจนกลายเป็นนักตีซิมที่สามารถท่านหนึ่ง ต่อมาไปได้เรียนซอสามสายกับพระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตเสวี) จนมีความสามารถสืบทอดทางสถานวิทยุ 3 แห่งคือ สถานวิทยุแห่งประเทศไทย สถานีวิทยุคลื่นสั้น (ส่งไปยังต่างประเทศ) และสถานีวิทยุทดลอง 1 ปณ. จนกระทั่งเสียงซอสามสายได้ยินไปถึงหูของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ฟังและชื่นชมในฝีมือการสืบทอดสามสายของท่าน แต่ก็ได้พูดว่าการสืบทอดสามสายของท่านต้องมีการปรับแก้เหมือนเส้นผมที่บังภูเขา รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล จันทราปัติย์ อธิบายว่า

ครั้งเมื่อท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ฟัง ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ บรรเลงซอสามสาย ผ่านวิทยุท่านก็ชมและได้บอกกับลูกศิษย์ท่านว่า นายอุทิศนี่สีได้ร่อยทีเดียว แต่มีเส้นผมบังภูเขาอยู่ หากปิดเส้นผมนี้สีออกจะไร้ที่ติเมื่อ ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้ยินเช่นนั้นจึงรีบนำชันกำนงไปขอท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นลูกศิษย์ตั้งแต่นั้นมา เริ่มปรับกลวิธีในการสีซอสามสายกับท่านครู ถึงแม้ว่าท่านครูจะสีซอสามสายไม่ได้แต่ท่านครูสามารถจดจำได้ว่าครูท่านใดสีอย่างไร หากลูกแบบนี้จะเป็นครูคนนี้สีลูกแบบนี้ ถ้าเป็นครูคนนั้นสีอย่างนั้น ท่านฟังจนแตกฉานและสามารถนำมาปรับใช้บอกวิธีการสีได้อย่างทะลุปรุโปร่ง (Chandrapatya, Tape recording, February 26, 2019)

ในช่วงปี พ.ศ. 2499 ช่วงที่เรียนกับท่านครูฯ ท่านได้เรียนรู้และจดบันทึกเกร็ดความรู้ต่าง ๆ ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติจนสามารถบรรเลงเดี่ยวเครื่องดนตรีหลายชนิดได้อย่างดีเยี่ยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งซอสามสาย ซอด้วง ซออู้และขลุ่ย ต่อมาได้รับมอบโอกาสให้ครูจากท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ให้เป็นผู้อ่านโอกาสให้ครูดนตรีไทย สามารถทำพิธีไหว้ครูดนตรีและนาฏศิลป์ได้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล จันทราปัติย์ เล่าว่า

ครั้งเมื่อท่านไปที่บ้านของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) คุณสวลี ผกาพันธุ์ (ศิลปินแห่งชาติ) ได้เล่าให้ฟังว่าขณะที่ตนเองได้ไปอยู่บ้านของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ก่อนที่คุณอา (ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์) จะเข้าไปที่บ้านท่านครู ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) คุณอาจะไม่เหมือนคนอื่น คุณอายกมือไหว้ก่อนเข้าประตูรั้วบ้านท่านครู แล้วพอเข้าไปถึงก็จะกราบท่านครูอีกครั้งหนึ่งเพื่อแสดงความเคารพต่อท่านครู มีความเคารพต่อท่านครูมาก ครั้งหนึ่งครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไม่สบาย ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ได้เข้าไปหาที่บ้านเห็นท่านครูนอนอยู่ในมุ้งจึงคิดว่าจะกลับแล้วให้

ท่านครูได้พักผ่อน แต่ท่านครูบอกว่าไม่ต้องกลับ เมื่อมาแล้วมาต่อเพลงดีกว่า ท่านครูจึงได้ต่อเพลงให้กับศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ โดยท่านครูใช้วิธีการต่อแบบบอกลูกห้อยต่อปาก บอกในมุ้งแล้วให้ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ จดไว้ด้วยความอัศจรรย์ของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ทำให้ต่อเพลงได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ ท่านครูบอกยังไม่ทันจบวรรค ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ก็บอกให้ท่านครูต่อเพลงเรื่อย ๆ จนทำให้ท่านครูต้องเปิดมุ้งออกมาถามว่า “ไหนมันเป็นยังไง ยังไม่ทันบอกจบวรรคบอกต่อ ๆ” พอศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ทำท่านครูฟัง ท่านครูฟังที่ร้องให้ฟังนั้นถูกต้องหมด ท่านครูจึงถามว่ารู้ได้อย่างไรว่าจะเป็นทำนองอย่างไรต่อ ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้บอกท่านครูว่า “ถ้าท่านครูต่อเพลงอะไรขึ้นมาถ้า 2 ชั้นเป็นเช่นไร เมื่อท่านครูขึ้นต้นวรรคเป็นเช่นไรก็จะรู้ทันทีว่าต่อไปจะเป็นเช่นไร จะรู้ทันทีว่าสำนวนของเพลงจะเป็นเช่นไรต่อ” ดังนั้น จึงมีการเข้าใจในลูกศิษย์ของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) บางคนว่า ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ มาเป็นลูกศิษย์ประเภทมาเรียนมาจดโน้ต แต่ความจริงแล้วท่านเรียนหมดไม่ว่าจะเป็นปี่พาทย์ เช่น ปี่ระนาด หรือเครื่องสาย เช่น ซอด้วง ซอสามสาย จึงทำให้ท่านมีความพร้อมในความรู้ระดับสูงมากเผยแพร่ดนตรีไทยและอธิบายให้ผู้ฟังได้อย่างแตกฉาน (Chandrapatya, Tape recording, February 26, 2019)

ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ให้ความเคารพครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นอย่างสูง เนื่องจากตัวท่านครูจะมีจิตใจที่เมตตาแล้วท่านยังเป็นคนที่ให้ความรู้กว้างขวาง ในขณะที่เดียวกันศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ยังคงรับการถ่ายทอดดนตรีไทยจากพระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล จันทราปัติย์ อธิบายว่า “ถึงแม้ว่าท่านจะไปเรียนซอสามสายกับครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่ความสัมพันธ์ของท่านกับพระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ก็ยังคง

เหมือนเดิม ยังไปมาหาสู่กันอยู่ปกติ พูดคุยถึงว่าถ้าคุณนี้เล่นเพลงนี้
ลูกที่ขึ้นจะเป็นอย่างไร ส่วนครูอีกคนจะเล่นแบบไหน” (Chandrapatya,
Tape recording, February, 26, 2019)

หลังจากที่ท่านรำเรียนอย่างลึกซึ้งในวิชาการหลากหลายประเภทรวมถึงเพลง
หน้าพาทย์ต่าง ๆ แล้ว ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้สอนปี่ในให้กับ
ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ถ่ายทอดกลวิธีพิเศษต่าง ๆ ให้ท่านจนหมด เช่น
กลวิธีการเป่าปี่ให้เสียงสูงขึ้นไปอีกสองเสียงแล้วหวนลงต่ำสุดโดยทันทีโดยลิ้นไม่เสีย
การใช้ลิ้นและใช้นิ้วอย่างพิสดาร เป็นต้น จนท่านสามารถเป่าปี่ในได้อย่างชำนาญและ
หัดปี่ชวา รวมถึงปี่ชนิดอื่น ๆ ด้วย ต่อมาเมื่อครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
ล้มป่วย ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ จึงยังไม่ได้รับการถ่ายทอดเพลงบัวลอยกับ
ภูเขาทอง ซึ่งห้ามต่อกันในบ้าน ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เกิดล้มป่วย
และถึงแก่กรรมในเวลาต่อมา

ด้านชีวิตครอบครัว

ภาพที่ 2 ครอบครัวนาคสวัสดิ์

ที่มา: สุนิบัตร 90 ปี ชาตกาล ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์, 2556, p. 12

ด้านครอบครัว ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ สมรสกับนางวิไล นาคสวัสดิ์ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2493 โดยมีหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นเจ้าภาพจัดงานให้ ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ มีบุตรชาย 1 คนและธิดา 4 คนได้แก่ นางอังศุมาลย์ จันทราปัติย์ (สมรสกับนายสุรพล มีบุตรสาว 1 คน) ปัจจุบันอายุ 69 ปี นายรณรงค์ นาคสวัสดิ์ ปัจจุบันอายุ 67 ปี นางสาวอังสนา นาคสวัสดิ์ ปัจจุบันอายุ 64 ปี นางสาวจุฑารัตน์ บุญประคอง ปัจจุบันอายุ 61 ปี และ นางสาววิมลมาศ นาคสวัสดิ์ ปัจจุบันอายุ 58 ปี การอบรมเลี้ยงดูบุตรและธิดาของท่าน เปี่ยมไปด้วยความรักความเมตตาและการเอาใจใส่ให้อิสระกับลูก ๆ ในการเลือกเรียน ทางวิชาการอย่างเต็มที่ ดร.อังสนา นาคสวัสดิ์ (บุตรสาว) อธิบายเรื่องนี้ว่า “การเรียน คุณพ่อไม่เคยบังคับว่าจะต้องเรียนอะไร ให้เรียนอย่างที่ชอบไม่จำเป็นจะต้องเรียนดนตรี ลูก ๆ ทุกคนเล่นดนตรีนาฏศิลป์เป็นงานอดิเรก อย่างคุณพ่อก็คงจะเป็นการสอน เศรษฐศาสตร์ ส่วนดนตรีเป็นเพียงงานอดิเรก” (Narkswasdi, Tape recording, August 5, 2019) กิจกรรมในช่วงวันหยุดของท่านจะให้ลูก ๆ ทุกคนอยู่ซ่อมดนตรีกับบ้านและ เมื่อท่านหยุดพักจากการทำงานก็จะให้ลูก ๆ ทุกคนซ่อมดนตรีและถ่ายทอดบทเพลง ต่าง ๆ จากท่าน ศาสตราจารย์ ดร.อังศุมาลย์ จันทราปัติย์ (บุตรสาว) อธิบายว่า

เมื่อถึงวันหยุดพวกลูกอย่างเราจะไม่ค่อยชอบเสียเท่าไรพอ
เมื่อถึงเวลา 5.00 น. คุณแม่ก็จะกดกริ่งที่บ้านเหมือนโรงเรียน กดจน
กว่าลูก ๆ ทุกคนจะลงมามีภารกิจส่วนตัวเสร็จจึงเข้าห้องดนตรีใน
เรือนดนตรี เล่นไปเรื่อย ๆ ซ้อมไปเรื่อย ๆ จนกว่าคุณพ่อจะออกจาก
บ้านประมาณ 8.00-8.30 น. จะเป็นเวลาพักผ่อนของลูก ๆ ทุกคน
แต่เมื่อท่านกลับมาในช่วงใกล้เที่ยงวันได้ยินเสียงแตรรถของท่าน
พวกลูก ๆ จะต้องวิ่งเข้าห้องดนตรีเพื่อซ้อมต่อจนถึงเวลาพอใกล้ ๆ
ช่วงบ่ายโมง ท่านจะไปทำงานต่อ ท่านจะออกไปก็เป็นเวลาพักผ่อน
ของพวกเรา เมื่อถึงเวลาประมาณ 16.30 น. ท่านก็กลับมาบ้าน
พวกลูก ๆ จะต้องวิ่งเข้าห้องดนตรีเพื่อซ้อมต่อจนถึงเวลาใกล้
รับประทานอาหารประมาณ 20.00 น. ท่านไม่เคยถามว่าเรียนอะไร
จะสอบอะไร จะเข้าอะไร คำถามที่ท่านถามประจำก็คือ “ซ้อมเพลงรียัง”
(Chandrapatya, Tape recording, August 1, 2019)

หลังจากที่ได้ซ้อมดนตรีกันทั้งวันถึงช่วงเวลาที่ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ เปิดโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษให้ลูก ๆ ทุกคนโดย ดร. อังสนา นาคสวัสดิ์ (บุตรสาว) เล่าว่า

เมื่อซ้อมดนตรีเสร็จแล้วคุณพ่อจะเปิดโรงเรียนให้ลูกมีการ
สนักกระดิ่งให้รู้ว่าโรงเรียนเปิดแล้ว คุณพ่อจะสอนภาษาอังกฤษให้
ลูก ๆ ทุกคนตั้งแต่เด็ก ๆ ทุกคนก็จะมานั่งเรียนภาษาอังกฤษ
กับคุณพ่อ คุณพ่อจะปลูกฝังลูก ๆ ทุกคนเสมอว่าให้เรียนได้ทั้งศิลปะ
และภาษา คุณพ่อจะสอนให้รู้อย่างเช่นความหมายคำว่า home
กับ house ต่างกันอย่างไร (Narkswasdi, Tape recording,
August 5, 2019)

นอกจากงานทางด้านการสอนและงานทางด้านดนตรีไทยของศาสตราจารย์
ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ท่านมีความเป็นผู้นำครอบครัวดูแลครอบครัวของท่านอย่างดีที่สุด
ไม่ให้ขาดเหลือ อบรมบุตรและธิดาของท่านอย่างดีที่สุดให้มีความรู้ทั้งทางด้านภาษา
และด้านดนตรีไทยเพื่อให้สืบสานอุดมคติของท่านต่อไป

ด้านดนตรีไทย

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้ประพันธ์บทเพลงเถาไว้ 83 เพลง
เพลงดับ 9 เพลง เพลงประเภทเพลงประกอบ 13 เพลง เพลงเนื้อเต็มประมาณ
100 เพลง โดยบทเพลงทั้งหมดที่ท่านประพันธ์ได้นำไปจัดแสดงในงานต่าง ๆ รวมถึง
ใช้จัดแสดงในรายการโทรทัศน์ที่ท่านได้ดำเนินรายการด้วย บทเพลงที่ศาสตราจารย์
ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ โปรดปรานมากและกินใจท่านที่สุดคือเพลงครุ่นคำนึงเถา ท่านได้
ประพันธ์ไว้โดยถ่ายทอดให้เห็นถึงเรื่องราวชีวิตของท่านในตอนหนึ่งที่ท่านได้ประสบ
ปัญหาชีวิตต่าง ๆ ของตัวท่านเอง แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นบทเพลงให้แก่ประชาชน
คนทั่วไปได้รับชมและรับฟังมีเนื้อร้อง ดังนี้

ครุ่นคำนึงเถา

อนิจจาเกิดมาช่างอาภัพ	ถ้าจะนับก็ไม่เห็นใครเป็นสอง
ตั้งแต่เล็กเรื่อยมาน้ำตานอง	ต้องเป็นรองคนอื่นเขาร่ำไป
ตลอดชีวิตปิดทองที่หลังพระ	ใครเขาจะมองเห็นก็หาไม่

มีแต่ชอกช้ำระกำใจ	ยังคิดไปก็ยิ่งเบื่อเหลือระอา
ทำอะไรได้ทุกอย่างช่างสามารถ	องอาจเป็นผู้นำได้ทุกท่า
ทั้งขยันหมั่นเพียรเขียนตำรา	ไวปัญญาจนออกชื่อระบือกัน
งานวิจัยทำไว้มีใช้น้อย	เป็นโครงการเกือบร่อยน้อยหรือนั้น
เลื่องชื่อลือลั่นคนงงเงืง	สารพันความดีที่ได้ทำ
แต่อำภัพอัปภาคย์ยากเชิญ	มิตรก็เป็นศัตรูดูน่าฆ่า
กลับลอกหลอกเสียปนคนรียา	หมายความว่าทำเราได้ที่ทำเอา
เถอะแล้วไปปราไซไรไม่ถือโทษ	ตัดความโกรธเข้าหาพระละความเขลา
แต่ตัวท่านนั้นควรรู้อย่าดูเบา	เที่ยวทำเขาเหมือนเช่นนี้ไม่ดีเลย

ด้านชีวิตบั้นปลาย

หลังจากที่ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ลาออกจากราชการแล้ว ท่านได้ใช้เวลาที่เหลือของท่านในการเขียนโน้ตเพลงอย่างหามรุ่งหามค่ำและการเขียนตำราทางดนตรีต่าง ๆ โดยที่ตัวท่านเองไม่ได้คำนึงถึงสุขภาพของตัวเอง จนช่วงประมาณวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2524 ท่านได้เขียนตำรามือຂ້ອງของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เพื่อจัดพิมพ์ให้ทันในงานฉลอง 100 ปี ของท่าน และช่วงงานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ในช่วงนั้นเองท่านได้นอนติด โหมงานหนักและใช้สมองอย่างมากเพื่อให้งานนี้ลุล่วงไปด้วยดี ท่านเริ่มมีอาการไม่สามารถทรงตัวเองได้และเริ่มมีอาการหลับในอยู่ตลอดเวลา เช่น เวลาที่สืซอ เวลาที่ออกไปบรรยายดนตรีไทย ไม่กระฉับกระเฉงเหมือนแต่ก่อน จนเป็นที่น่าประหลาดใจของบรรดาลูก ๆ และลูกศิษย์ ดร.อังสนา นาคสวัสดิ์ (บุตรสาว) เล่าว่า

ในช่วงที่ท่านได้เป็นผู้บรรยายเผยแพร่ดนตรี ปกติแล้วท่านจะมีความกระฉับกระเฉงตลอดเวลา เวลาที่ท่านเรียกเพลงกับวงดนตรีท่านก็จะลงไปนั่งพักและนั่งฟังนักดนตรีเล่น แต่ความผิดปกติของท่านก็เริ่มเกิดขึ้น เมื่อท่านปล่อยวงดนตรีให้เล่นดนตรีแล้วท่านจึงไปนั่งพักที่เก้าอี้แต่ผลกลับไปโดยปกติท่านจะไม่หลับแต่ครั้งนี้น่าหลับ เมื่อวงดนตรีใกล้บรรเลงจบท่านจึงสะดุ้งตื่นขึ้นมาและออกมาบรรยายต่อและมีอาการอย่างนี้อยู่บ่อยครั้งจนเป็นที่น่าสงสัยและเป็นที่สังเกตของบรรดาลูก ๆ ครั้งหนึ่งท่านลืซออยู่ดี ๆ

ท่านก็กลับไป แต่ท่านก็สะดุ้งตัวเองขึ้นมาสื่อ แต่ก็กลับไปอีก จนพวกเราต้องพาท่านไปที่โรงพยาบาลและพบว่าท่านมีก้อนเนื้อที่สมอง ตรวจพบว่าเนื้อร้ายระยะสุดท้าย แต่ท่านก็เข้าโรงพยาบาลไม่นานท่านก็เสีย ตัวท่านเองเป็นคนที่ปฏิบัติธรรม เข้าสมาธิอยู่แล้ว เวลามีอาการเจ็บป่วยหรือพูดคำที่ต่าง ๆ ทั้งจะใช้การเข้าสมาธิกำหนดลมหายใจเพื่อระงับอาการเจ็บปวดหลัง ต่าง ๆ เหล่านั้น ครั้งนี้ก็เช่นกัน บ่อยครั้งที่ท่านทำสมาธิเพื่อระงับอาการเจ็บปวด ไม่ให้ลูกหลานและภรรยาของท่านเห็น ตอนท่านจะไปท่านก็เหมือนรอในหลวงรัชกาลที่ 9 พระราชทานแจกันดอกไม้มาเยี่ยม แต่แล้วก็ไม่นานนักในวันที่ท่านเสียเราก็นอนกันอยู่ แต่ก็เหมือนได้ยินเสียงคุณพ่อพูดมาว่า “ไอ้จ๊อด พ่อไปก่อนนะ” คุณพ่อไม่ได้มาลาแค่พี่คนเดียว แต่คุณแม่ พี่แดง พี่ต๋อยและลูกทุกคน คุณพ่อก็เหมือนส่งกระแสดิจิตบอกาลูก ๆ ในตอนนั้นนางพยาบาลก็เข้ามาเราก็พบว่าคุณพ่อไม่หายใจแล้ว (Narkswasdi, Tape recording, August 5, 2019)

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ จากไปอย่างสงบ ณ โรงพยาบาลศิริราช เหลือไว้เพียงความทรงจำและคุณงามความดีของท่านที่สร้างให้แก่วงการดนตรีไทยและประเทศไทยสืบไป

2. วิธีการถ่ายทอดดนตรีไทยผ่านสื่อโทรทัศน์

ภาพที่ 3 ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ กำลังดำเนินรายการ

ที่มา: อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์, 2526, p. 5

วิธีการถ่ายทอดงานดนตรีไทยผ่านสื่อโทรทัศน์ ได้ศึกษาเทปรายการที่ออกอากาศจำนวน 2 เทปรายการที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด และเป็นรายการที่ดำเนินรายการโดยศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ พบว่า การดำเนินรายการของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ มีกลวิธีในการดำเนินรายการให้ความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติให้น่าติดตามโดยในรายการจะมีเนื้อหา เช่น การเผยแพร่ความรู้ทางดนตรีไทย การบรรเลงบทเพลงต่าง ๆ การอธิบายบทเพลงอารมณ์เพลง การโฆษณาผู้สนับสนุนและร้านพัฒนศิลป์การดนตรีและละคร เป็นต้น ผู้ดำเนินรายการจะต้องมีไหวพริบในการดำเนินรายการเป็นอย่างมาก เนื่องจากรายการที่ออกอากาศเป็นรายการสดรูปแบบการดำเนินรายการไปด้วยความสนุก ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ได้ใช้กลวิธีในการดำเนินรายการดังนี้

1. การโต้ตอบกันระหว่างนักดนตรีและผู้ดำเนินรายการ ตัวอย่างเช่น ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้มีการหยอกล้อกับนักดนตรีเพื่อให้นักดนตรีหลาย ๆ คนได้ผ่อนคลายและเพื่อไม่เป็นการตึงเครียดเวลาบรรเลงจนเกินไป ท่านพูดในรายการว่า “สังเกตว่าเจ้าพวกนี้มันไม่ค่อยดู conductor นะ ก็เลยจับได้ว่ามันดูตัวมันใน monitor คือเขามี monitor อยู่ตรงนี้ครับมันก็ดูตัวมันว่าตัวมันออกโทรทัศน์รีเปล่าพากันไปดูที่จอ monitor หมกใครช่วยหันไปทีย่าให้มันดู (หัวเราะ) แยะให้ตายดิ แหมใครก็ได้หันไปทีย่าให้มันดู”

2. การใช้มุขตลกสอดแทรกเข้ามาตามความเหมาะสมโดยในหลาย ๆ ครั้ง ตัวอย่างเช่นได้บรรยายไว้ว่า “โน้น ที่นี้เจ้าเด็กพวกนี้มันชอบร้องเพลงมันส์ ๆ นะครับ แต่ตัวมันไม่มันส์ นอย น้อย นอย นอย นอย น้อย นอด ทิง นอง นอย นอด ทิง นอง นอง ปีกลองเร้าใจไม่เบา (ทำท่ายื่นมือ ๆ) เขาเรียกว่าไม่เสียบผีนะฮะ ไม่เอาะวันนี้ใครจะเสียบผีไม่ได้ไม่เอา”

3. การใช้มุขตลกสอดแทรกไปพร้อม ๆ กับการให้ความรู้เพื่ออรรถรสในการรับชมรายการ ตัวอย่างเช่น ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้บรรยายไว้ว่า “...ประเด็นจะเอานายต้องมาร้องนายต้องเนียเป็นลูกศิษย์รุ่นโบราณ เอ้า นายต้องเข้ามาความจริงเขาไม่ใช่ผู้ขายเล่นนะครับมิหรินี่เขาใช้ผู้หญิงคนเล่น ดังนั้น เราจะเรียกนายต้องไม่ได้ต้องเรียกนางสาวตอง เอ้า นางสาวตองนี่เอ้าเข้าไปวงนี้ผู้หญิงเยอะเหมือนกันนี่ะ เตียวนางสาวอุทิศจะได้ไปตีกระຈប់...”

4. ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ พูดถึงผู้สนับสนุนในเชิงข้อเท็จจริง

และเหตุการณ์จริงที่ท่านได้พบแล้ว ท่านยังสามารถนำผลิตภัณฑ์ของผู้สนับสนุนมาร้อยเรียงคำให้มีความคล้องจองกันอย่างลงตัวและจดจำได้ง่าย ตัวอย่างคำพูดในการจัดรายการที่ว่า “ของเขายอดเยี่ยมดีจริงเปียร์สิงห์ของไทย ทว่าข้าสดใสแล้วก็โซดาไทยตราสิงห์ ดื่มสักนิดก็ชื่นจิตจริง ๆ นะครับ เปียร์สิงห์ของไทย ถ้าโลว์สก็ถึงใจแล้วก็โซดาไทยตราสิงห์ อร่อยและคุณภาพดีก็ต้องตราสิงห์ครับ”

5. บทเพลงที่นำมาออกรายการจะต้องมีความหลากหลาย เช่น จะนำเพลงที่สนุกสนานมาคั่นกับเพลงอารมณ์เศร้าเพื่อเปลี่ยนอารมณ์เพลงให้เกิดความน่าสนใจอยู่เสมอตลอดรายการ

การบรรยายให้ความรู้ทางดนตรีของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ผ่านรายการของท่านเป็นที่น่าติดตามของผู้ชมเนื่องมาจากท่านเป็นผู้ที่มีอารมณ์ขัน ลักษณะการพูดการดำเนินรายการเป็นกันเองและเป็นไปอย่างสนุกสนาน การบรรยายของท่านจะสอดแทรกการให้ความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทยความรู้เกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับดนตรีไทย ครูบุญส่ง ธรรมวานิช ผู้ที่เคยได้รับชมรายการของท่านได้เล่าว่า

ตอนที่ยังไม่เป็นดนตรีรายการของ ดร.อุทิศ ได้ความรู้มาก ๆ นึกถึงตอนนั้นอยู่สัก ป.7 คุณจันตติ มีอยู่ช่วงหนึ่งได้ฟังเรื่องการขยายเพลงท่านก็พูดว่า อ้าว นี่มีคนถามเข้ามาเยอะเลยเรื่องเพลงเถา เป็นยังงี้ก็อธิบายให้ฟังและก็สมมุติโดยใช้นิ้วสี่นิ้วเนี่ยอธิบายว่า เนี่ยคนเล่นดนตรีไทยเราชอบเข้าใจผิดคิดว่าเพลงมันต้องมาจาก สามชั้นเสียก่อนจริง ๆ ซึ่งเข้าใจผิดกัน ท่านก็ได้อธิบายว่า ศิลปะทุกแขนงมันจะเริ่มมาจากของหยาบไปของละเอียด ภาพวิจิตรศิลป์ พิสดารจะเกิดภาพในถ้ำก่อนจริง ๆ เดิมดนตรีไทยก็ไม่มีคำว่าชั้นเดียว คำว่าชั้นเดียว สองชั้น สามชั้น มาทีหลัง อนุมานว่าเพลงนี้เป็นเพลงชั้นเดียวคือสั้น เพลงยุคแรก ๆ ก็จะไม่ยาว ท่านก็ทำนิ้วให้ดูซุ 2 นิ้วให้ดูแล้วก็บอกนัยยกตัวอย่าง

- ร - ซ	- ล - ท	- รี้ - ท	- ล - ซ
---------	---------	-----------	---------

นี่คือสองชั้นนะครับ ทีนี้จะขยายเป็น สามชั้น

- มี่ รี้ ท	- ล - ซ	ซ ซ - ล	ล ล - ท	- รี้ - มี่	- รี้ - ท	- รี้ - ท	- ล - ซ
-------------	---------	---------	---------	-------------	-----------	-----------	---------

แก๊ง 4 นี้ว่า เนี่ยเป็นสองชั้นจากประโยคเดิมอะไรแบบนี้ ขยายไปเรื่อย ๆ เป็นสามชั้นตัวเราเลยเข้าใจว่า อ้อ เป็นแบบนี้ทั้งที่ ยังไม่เป็นดนตรีเราก็ได้เข้าใจว่าแบบนี้เอง (Thammawanith, Tape recording, April 27, 2020)

ในการดำเนินรายการบางครั้งท่านอาศัยจังหวะในการบรรยายที่พอจะแทรก ความรู้และมุขตลกเข้าไปได้อย่างลงตัว นับว่าท่านเป็นผู้ที่พร้อมทั้งความรู้ความสามารถ ในการเป็นผู้ดำเนินรายการและในฐานะผู้เผยแพร่ดนตรีไทยที่มีความสามารถคนหนึ่ง ในยุคสมัยนั้นท่านมีความคิดที่โลดแล่นสามารถแต่งเพลงหรือย่อขยายเพลงต่าง ๆ ที่มี อยู่แล้วให้เกิดเป็นบทเพลงใหม่ขึ้นคุณประสพ สังข์ธรรม เล่าว่า

ในช่วงขณะที่ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และได้ เข้ามาเล่นดนตรีไทยกับท่านอาจารย์ ดร.อุทิศ จนเป็นที่ไว้วางใจ ของท่านให้ไปร่วมออกงานต่าง ๆ ท่านได้ประพันธ์เพลงเนื้อเต็มไว้ มากมาย สามารถจำแนกได้ตามความหมายเพลง อย่างเช่น เพลงปลุกใจ เพลงคติธรรม เพลงงานมงคล ซึ่งบทเพลงเหล่านี้ได้นำ ไปออกในรายการของท่าน จุดประสงค์ของการแต่งเพลงใหม่ของท่าน อาจารย์คือเพื่อให้คนดูไม่เบื่อ มีเนื้อหาตรงใจผู้ฟังและบางครั้ง ก็จะตรงกับเหตุการณ์บ้านเมืองต่าง ๆ ท่านก็นำมาแต่งมาเชิงไม่เกรง กลัวใคร การนำเพลงเนื้อเต็มที่ไม่ยาวมากนักและมีความสนุกสนาน ทำให้ผู้ชมไม่เปลี่ยนช่องหนีไปไหนหากเล่นเพลงซ้ำ ๆ เดิม ๆ คนดูก็ จะเบื่อเปลี่ยนช่องหนีไปและเป็นการยากที่ผู้ชมนั้นจะกลับมาดูอีกครั้ง การแต่งเพลงของท่านใช้เวลาไม่นานมากนัก อย่างเช่น ครั้งเมื่อสมัย ผมยังเป็นนิสิตในรั้วมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผมเพียงเดินไปซื้อ อาหารเย็นที่โรงอาหารกลางเพียง 10 - 15 นาที เท่านั้น เมื่อกลับมาถึง สังคีตศาลาท่านอาจารย์ก็ได้ประพันธ์เพลง เถา แล้วเสร็จเรียบร้อยแล้ว 1 เถา ครั้งเมื่อท่านอาจารย์ชวนไปรับประทานอาหารที่บริเวณ สนามหลวง ในระหว่างที่ท่านอาจารย์ขับรถไปได้ยินเสียงอะไรเพียง เล็กน้อยก็สามารถออกมาเป็นเพลงได้ ในระหว่างทางการเดินทางไป รับประทานอาหารกับท่าน พอท่านคิดท่านก็จะบอกให้จดเอาไว้หรือ ต่อกันในวันนั้น บทเพลงต่าง ๆ ที่ได้มาขณะนั้นก็นำเผยแพร่

สู่ศิษย์ของท่าน บางบทเพลงท่านได้นำทำนองมาจากสองชั้นหรือ
ชั้นเดียวมาย่อ ขยาย จนได้เป็นเพลงเถาหรือแต่งบทกลอนและนำ
ทำนองมาใส่ไว้เป็นเพลงเนื้อเต็ม ซึ่งบางบทเพลงได้ประพันธ์ไว้เพียง
กลอนแต่ยังได้ใส่ทำนองเพลงเข้าไป บทเพลงบางเพลงที่ท่านครูได้
แต่งขึ้นมาบางเพลงแต่งขึ้นมาแล้วเพียงเนื้อร้องแต่ยังไม่ได้ใส่ทำนอง
หรือบางเพลงมีเพียงทำนองแต่ยังไม่ได้ใส่เนื้อร้องก็มีเพลงหลายเพลง
ที่ถูกกลืนลือนไปเนื่องจากไม่ได้ทำการบันทึกไว้และไม่ได้ซ้อมหรือนำ
ไปแสดงที่ไหนและไม่ได้ถ่ายทอดสู่รุ่นน้องรุ่นถัดไปเท่าไรหลังจาก
ที่ท่านเสียไป การเผยแพร่ดนตรีไทยตามเจตนารมณ์ของท่านก็ถูกกลดลง
(Sangkatham, Tape recording, February 23, 2020)

การดำเนินรายการความยาวของรายการมีประมาณ 1 ชั่วโมง เพื่อให้รายการ
สามารถดำเนินได้อย่างไม่สะดุด การจัดการเวลาและบทเพลงทั้งหมดในการออกอากาศ
แต่ละครั้ง รวมถึงเวลาการอธิบายเกร็ดความรู้ทุกเรื่องอย่างกระชับและเข้าใจเป็นสิ่งที่
จำเป็นที่สุดในการดำเนินรายการในแต่ละเทป สำหรับการถ่ายทอดบทเพลงให้กับ
ลูกศิษย์ เพื่อที่จะนำมาเผยแพร่ดนตรีในหลากหลายโอกาส โดยส่วนใหญ่หากเป็น
เพลงเดี่ยวท่านได้ใช้วิธีการถ่ายทอดแบบตัวต่อตัวหากเป็นเพลงทัว ๆ ไปก็จะมีรุ่นพี่
คอยช่วยกันต่อให้รุ่นน้อง ท่านจะเรียกลูกศิษย์ของท่านมาครบวงแล้วจึงต่อเพลงด้วยตัว
ท่านเองหรืออาจจะใช้วิธีการแจกโน้ตเพลงในบางครั้ง ดร.อังสนา นาคสวัสดิ์ (บุตรสาว)
อธิบายว่า

ในช่วงที่คุณพ่อต่อเพลงทุกคนจะมาพร้อมกันที่ลัทธิศาสดา
ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่รวมตัวกันของสมาชิกชมรมดนตรี
ไทยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในสมัยนั้น ซึ่งอยู่บริเวณประตู
งามวงศ์วาน 3 ใกล้เคียงกับบริเวณบ้านของคุณพ่อในตอนนั้น
การต่อเพลงจะเริ่มต้นขึ้นในช่วงเวลาเย็น ๆ หลังจากที่คุณพ่อสอน
เสร็จและนิสิตหมดคาบเรียนในวันนั้น บริเวณโดยรอบของ
มหาวิทยาลัยในสมัยนั้นจะไม่มีห้างสรรพสินค้าหรือร้านอาหารต่าง ๆ
เหมือนในสมัยนี้ ทำให้นิสิตส่วนใหญ่ต้องหากิจกรรมทำกันอยู่ใน
มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยยังมีกฎของการออกไปนอก
มหาวิทยาลัยว่าต้องได้รับการอนุญาตจากอาจารย์เสียก่อนที่จะออก

ไปได้ การต่อเพลงหากเป็นเพลงเนื้อเต็มสั้น ๆ คุณพ่อก็จะต่อให้
เดี๋ยวนั้นแล้วนักร้องก็ต่อร้องไปแล้วก็ฝึกซ้อมกันเพียงไม่กี่วันก็จะนำ
ไปออกรายการของท่าน ทุกคนต้องฝึกซ้อมให้แม่นยำเพลงให้ได้
เพราะมิฉะนั้นตอนไปออกรายการก็จะหลุดได้ง่าย ๆ แล้วรายการ
เป็นรายการสดก็ไม่สามารถอัดใหม่หรือเล่นใหม่ได้เช่นกัน
(Narkswasdi, Tape recording, August 5, 2019)

ดังนั้น ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ จึงเป็นผู้ที่มีความเพียบพร้อมทั้ง
ความรู้ ความสามารถ ไหวพริบปฏิภาณ โดยใช้ความรู้ความสามารถที่ท่านมีในการ
เผยแพร่ความองค์ความรู้ทางดนตรีไทยผ่านสื่อโทรทัศน์ให้กับผู้ที่รับชมรายการได้อย่าง
มีประสิทธิภาพ ในยุคนั้นโทรทัศน์ถือเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ดนตรีไทยในที่ดีที่สุด
เพราะว่าขอบเขตการกระจายความรู้จะสามารถเข้าสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงจึงส่งผล
ให้การเผยแพร่ดนตรีไทยของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้ผลเป็นอย่างมาก
อาจกล่าวได้ว่า ท่านเป็นผู้บุกเบิกการเผยแพร่งานดนตรีไทยผ่านสื่อโทรทัศน์เป็นรายการ
แรก ๆ และประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง สามารถเผยแพร่งานดนตรีไทยออกสู่สังคม
อย่างกว้างขวางอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ จะเป็น
แรงบันดาลใจและเป็นบุคคลตัวอย่างให้กับคนรุ่นหลังที่สนใจเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม
ไทยให้กับประชาชนทุก ๆ คนได้ตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยสืบไป

สรุปผลการวิจัย

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ เกิดเมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2466 เป็น
บุตรคนที่ 2 ในจำนวนพี่น้องทั้ง 9 คนของนายสังวาลย์และนางเชย นาคสวัสดิ์ คุณพ่อ
ของท่านเป็นครูคนสอนดนตรีไทยคนแรก ท่านมีความสนใจในดนตรีไทยมาตั้งแต่เด็ก
ได้รับถ่ายทอดวิชาดนตรีประเภทเครื่องสายและกลวิธีของเครื่องดนตรีชิ้นต่าง ๆ
จนแตกฉานสามารถบรรเลงได้อย่างคล่องแคล่ว เมื่อโตขึ้นได้ฝึกฝนการบรรเลงซิมด้วย
ตัวของท่านเองโดยอาศัยครูพักลักจำจากครูแต่ละท่านและได้นำมาปรับใช้อย่างเหมาะ
สม ได้เข้ามอบตัวเป็นศิษย์พระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ในการหัดซอสามสายจนได้
มีโอกาสกราบฝากตัวเป็นศิษย์ของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้ศึกษากลวิธีบรรเลงเครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่น ปี่ใน

ขอสามสาย ระนาดเอก เป็นต้น นอกจากนี้ยังศึกษาประวัติความเป็นมาของเพลง และศึกษาการประพันธ์เพลงของท่านครู พื้นฐานของท่านเป็นคนที่สามารถเรียนรู้ ได้อย่างรวดเร็วและมีความจำที่เป็นเลิศ จึงสามารถจดจำบทเพลงและกลวิธีการถ่ายทอด ถึงขั้นเดี่ยวเครื่องดนตรีต่าง ๆ ของท่านครумаไว้ได้อย่างมากมาย

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางดนตรีให้กับ ทายาทและลูกศิษย์ของท่านไว้หลายด้านเพื่อใช้ในการเผยแพร่องค์ความรู้ทางดนตรีไทย ในสถานที่ต่าง ๆ ท่านจะมีอุปนิสัยคุณและความเข้มงวดในการสอนเป็นอย่างมาก การ สอนของท่านส่วนใหญ่เป็นแบบตัวต่อตัวไม่มีการแจกโน้ตหรือบันทึกโน้ตแต่อย่างใด ท่านจะถ่ายทอดให้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น ผู้เรียนจะต้องอาศัยความจำเป็นหลักในการจดจำ บทเพลงที่ได้รับการถ่ายทอดมาได้ ปณิธานของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ คือต้องการให้คนไทยมีความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ท่านจึงอุทิศชีวิตที่เหลือ ในการเผยแพร่ดนตรีไทยอย่างเต็มที่จนถึงวาระสุดท้ายของท่าน ถึงแม้ว่าท่านได้จาก โลกนี้ไปแล้วลูกศิษย์และลูกหลานของท่านได้สานต่อปณิธานนี้มาจนถึงปัจจุบัน

การสืบทอดองค์ความรู้ดนตรีไทยของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ผ่านสื่อโทรทัศน์ชื่อรายการว่า ดร.อุทิศ แนะนำดนตรีไทยซึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ททบ.5 พบว่าการดำเนินรายการท่านได้ใช้กลวิธี 5 วิธี คือ ดำเนินรายการด้วยความ สนุกสนาน การพูดโต้ตอบระหว่างจัดรายการกับนักดนตรี การใช้มุขตลกสอดแทรก ไปกับการบรรยาย การใช้มุขตลกพร้อมกับให้ความรู้ดนตรีไทย การใช้บทเพลง ที่หลากหลายอารมณ์ทุกครั้งที่จัด นอกจากนี้ยังใช้ความรู้ ความสามารถ ไหวพริบ ปฏิภาณทั้งการให้ความรู้ด้านทฤษฎีและปฏิบัติในการดำเนินรายการได้อย่างดีเยี่ยม ส่งผลให้มีผู้ชมติดตาม สามารถเผยแพร่ความองค์ความรู้ทางดนตรีไทยได้อย่าง มีประสิทธิภาพ รายการจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ทางดนตรีไทย การบรรเลงบทเพลงต่าง ๆ ที่ประพันธ์ขึ้นมาเองหรือมีจากของเดิมอยู่แล้ว อธิบาย บทเพลงอารมณ์เพลง การโฆษณาผู้สนับสนุนและร้านพัฒนศิลป์การดนตรีและละคร ซึ่งท่านสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ส่งผลให้การเผยแพร่ดนตรีไทยผ่านสื่อ รายการโทรทัศน์เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างกว้างขวางและเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างให้องค์ความรู้ ด้านดนตรีไทยสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ถือเป็นศิลปินต้นแบบและเป็นผู้นำเรื่อง การนำดนตรีไทยเผยแพร่ผ่านรายการโทรทัศน์ เผยแพร่ให้งานดนตรีไทยออกสู่สังคม อย่างกว้างขวางโดยประวัติของท่าน ท่านเป็นผู้ได้รับถ่ายทอดวิชาดนตรีประเภทเครื่องสายและกลวิธีของเครื่องดนตรีชิ้นต่าง ๆ จากครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงจนแตกฉาน อาทิ พระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) โดยเฉพาะครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้มอบตัวเป็นศิษย์ของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งตรงกับบทความเรื่อง ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ กับคุณพ่อของข้าพเจ้า (หลวงประดิษฐไพเราะฯ) ของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง (1983) ที่ได้เขียนเล่าเรื่องการเริ่มต้นไปศึกษาดนตรีไทยของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ในอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ที่บ้านบาตร ได้กล่าวไว้ว่า

...ขณะนั้น คุณอุทิศคิดว่าคุณพ่อคงสอนเฉพาะปี่พาทย์ ไม่เคยทราบว่า คุณพ่อเคยสอนลูกศิษย์ประเภทเครื่องสายเก่ง ๆ มีฝีมือและชื่อเสียงอยู่หลายคน ซึ่งคุณอุทิศคงไม่รู้จัก เช่น ครูเตียง ธนโกเศศ คุณแสง อภัยวงศ์ ครูเจือ เสนีวงศ์ ครูพุ่ม นันทพล ครูวิเวก จุลมกร ฯลฯ (ท่านเหล่านี้ถึงแก่กรรมไปก่อนนานแล้ว) ดังนั้น เมื่อมีผู้ใหญ่ถามถึงอย่างชื่นชม ก็เป็นธรรมดาของผู้ที่มีมารยาท มีการอบรมดี ควรไปหาให้ผู้ใหญ่รู้จัก คุณอุทิศจึงนำดอกไม้ธูปเทียน มาบูชาครูตามธรรมเนียม (The funeral booklet of Professor Dr.Udhis Narkswasdi, 1983, p. 72)

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้ศึกษากลวิธีบรรเลงเครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่น ปี่ใน ซอสามสาย ระนาดเอก เป็นต้น นอกจากนี้ยังศึกษาประวัติความเป็นมาของ เพลงและศึกษาการประพันธ์เพลงของท่านครู ซึ่งตรงกับบทความเรื่อง ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ กับคุณพ่อของข้าพเจ้า (หลวงประดิษฐไพเราะฯ) ของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง (2526) ที่ได้เขียนเล่าเรื่องการศึกษาดนตรีไทยของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้กล่าวไว้ว่า

...คุณอุทิศทราบว่า คุณพ่อสอนเครื่องสายได้ด้วยจึงขอเรียน ทั้งปี่พาทย์และเครื่องสาย ได้เรียนเพลงเดี่ยวทั้งซอด้วง ซออู้

ซอสสามสาย เพิ่มขึ้นจากเพลงที่ส่วนมากเขาได้ยืมกันไว้ทั่ว ๆ ไป และคุณพ่อยังต่อเพลงเดี่ยวที่เขาอาจจะหลงใหลกันมาก เช่น เพลงทยอยเดี่ยว เดี่ยวกราวโน เถา และเพลงเดี่ยวอื่น ๆ ให้อีกหลายเพลงโดยไม่ปิดบังเลย ส่วนปีพาทย์ก็สอนให้รู้ทฤษฎีและเรียนรู้หลักปฏิบัติเพราะฝีมือทางปีพาทย์นั้น ถ้าหัดเมื่อโตแล้วจะรู้พวกที่ฝึกปฏิบัติมาจนเก่งแล้วไม่ได้จึงให้เรียนหนักไปทางทฤษฎีและประวัติต่าง ๆ... (The funeral booklet of Professor Dr.Udhis Narkswasdi, 1983, p. 72)

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ เป็นผู้ที่มีพื้นฐานสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีความจำที่เป็นเลิศ สามารถจดจำบทเพลงและกลวิธีการถ่ายทอดถึงขั้นเดี่ยวเครื่องดนตรีต่าง ๆ ของท่านครุมาไว้ได้อย่างมากมายและถือเป็นฐานความรู้ที่สำคัญที่นำไปจัดรายการดนตรีไทยผ่านสื่อโทรทัศน์จนประสบความสำเร็จอย่างกว้างขวางเป็นที่ประจักษ์กับวงการดนตรีไทยมาจนปัจจุบัน

ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางดนตรีให้กับทายาทและลูกศิษย์ของท่านไว้หลายด้านเพื่อใช้ในการเผยแพร่องค์ความรู้ทางดนตรีไทยในสถานที่ต่าง ๆ ท่านมีความเข้มงวดในการสอนเป็นอย่างมาก การสอนของท่านส่วนใหญ่เป็นแบบตัวต่อตัวไม่มีการแจกโน้ตหรือบันทึกโน้ตแต่อย่างใด การศึกษาดนตรีไทยรูปแบบเดิมที่ต้องไปเรียนกับครูโดยใช้การต่อเพลงแบบปากต่อปาก ก็ตรงกับงานวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดทางซิม เพลงเดี่ยวลาวแพน ทางหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง): กรณีศึกษา อาจารย์ ชนก สาคกริก โดย ญัฐิดา นุ่มปราณี (2016) ที่อธิบายว่าการเรียนดนตรีไทยนั้นเป็นการถ่ายทอดแบบมุขปาถะ คือการถ่ายทอดปากต่อปาก ในลักษณะของการต่อเพลง ซึ่งครูจะเป็นผู้ต่อเพลงให้ศิษย์จากความทรงจำ โดยให้ปฏิบัติซ้ำจนเกิดความชำนาญ ดังนั้น ท่านเองเพลงอาจมีผิดเพี้ยนไปตามความนิยมของแต่ละบุคคลหรือตาม (Numpranee, 2016, p. 117) ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ จะถ่ายทอดให้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น ผู้เรียนจะต้องอาศัยความจำเป็นหลักในการจดจำบทเพลงที่ได้รับการถ่ายทอดมาได้ ปณิธานของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ คือต้องการให้คนไทยมีความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ท่านจึงอุทิศชีวิตที่เหลือในการเผยแพร่ดนตรีไทยอย่างเต็มที่จนถึงวาระสุดท้ายของท่าน ถึงแม้ว่าท่านได้จากโลกนี้ไปแล้วลูกศิษย์และลูกหลานของท่านได้สานต่อปณิธานนี้มาจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ประพันธ์ไว้มากมาย ที่ปรากฏในวิจัยเล่มนี้ สามารถทำการวิจัยสืบเนื่องเพื่อขยายองค์ความรู้ทางดนตรีไทยของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ อันเป็นคุณค่าแก่การศึกษา อนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของไทยให้สืบไป

References

- Bhirombhakdi, S. (1983). Professor Dr. Udhis Narkswasdi, In *The funeral booklet of Professor Dr.Udhis Narkswasdi* (p. 105). Bangkok: Charoenvit
- Chandrapatya, A. (2019, August 1). Professor Dr. Udhis Narkswasdi's daughter. [Tape recording]
- Chandrapatya, S. (2019, February 26). Professor Dr. Udhis Narkswasdi's student. [Tape recording]
- Narkswasdi, A. (2019, August 5). Professor Dr. Udhis Narkswasdi's daughter. [Tape recording]
- Numpranee, N. (2016). *The process of teaching Khim "Lao Phaen Song" of Luang Pradit Pairho (Sorn Silpabanleng) : a case study of Chanok Sagarik*. (Master's thesis), Mahidol University, Nakorn Pathom.
- Royal Institute Of Thailand. (2011). *The Royal Institute Dictionary, BE 2554 (2011)*. Retrieved May, 2020, from <http://www.royin.go.th/dictionary>
- Sanganan, A. (2010). *A transfer of Kru Uthai Kaewla-ia-d's thai music style: a case study of the Thai banleng ensemble, amphoe amphawa, changwat samutsongkhram*. Srinakharinwirot University. Bangkok
- Sangkatham, P. (2020, February 23). Professor Dr. Udhis Narkswasdi's student. [Tape recording]
- Thammawanith, B. (2020, April 27). Special instructor of Faculty of humanities Kasetsart University. [Tape recording]
- The funeral booklet of Professor Dr. Udhis Narkswasdi. (1983). Bangkok: Charoenvit.*